

УДК 81'255:81'36(=111:=161.2)

Мінцис Е.Є., старший викладач, Мінцис Ю.Б. асистент
Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника
кафедра англійської філології

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОПОВІДАННЯ ІВАНА ФРАНКА „ОЛІВЕЦЬ” З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

У статті розглядаються особливості перекладу лексичних і синтаксичних стилістичних засобів з української мови на англійську на матеріалі оповідання «Олівець» І.Франка та його перекладу у виконанні Джона Віра, а також визначається стратегія перекладача при передачі самобутнього стилю письменника. Ключові слова: способи перекладу, стилістичні засоби, лексичні зміни, своєрідність стилю, діалект, стилістична конотація

Ella Mintsis, Yulia Mintsis

PECULIARITIES OF THE TRANSLATION OF IVAN FRANKO'S STORY “PENCIL” FROM UKRAINIAN INTO ENGLISH

The article deals with peculiarities of translating lexical and syntactical stylistic devices from Ukrainian into English on the basis of the short story “Pencil” by Ivan Franko and its translation by John Weir. It aims at defining the translator's strategy in rendering the peculiar style of the author. Key words: ways of translation, stylistic devices, lexical changes, peculiarities of style, dialect, stylistic connotation

Іван Франко зробив неоціненний внесок у розвиток української та світової літератури. Він залишив багату літературну спадщину: п'ять тисяч художніх та публіцистичних творів, нарисів і статей, написаних українською, польською, німецькою та іншими мовами. Його ім'я стало символом цілої епохи в історії української літератури, культури та науки. Твори Івана Франка одержали широке визнання в Україні і далеко за її межами, у Росії, Німеччині, Польщі, Угорщині,

США, Канаді та інших країнах світу [4, 5]. І дотепер не згасає інтерес до творчості великого митця завдяки його багатогранному таланту . Так, його проза є предметом дослідження цілого ряду статей таких сучасних літературознавців, як Л.Бондар, І.Денисюк, М.Жумінський, Л.Скупейко та ін. Творчі зусилля перекладачів також сприяють зростанню інтересу до літературних шедеврів Івана Франка. Його твори продовжують перекладатися багатьма мовами світу. Серед перекладачів, які донесли твори Каменяра до англомовного читача, слід назвати С.Далвей, О.Коваленка, Дж.Віра та Б.Мельника. Великою майстерністю відзначаються переклади малої прози І.Франка, виконані Джоном Віром, українцем канадійського походження, талановитим перекладачем, який також відомий своїми перекладами поетичних творів Т.Шевченка.

Хоча творчість Івана Франка вивчається багатьма франкознавцями , проблема особливостей художнього перекладу творів великого письменника ще досконально не досліджена. Метою даного дослідження є аналіз особливостей перекладу малої прози І.Франка на англійську мову. Предметом дослідження є оповідання “Олівець” [3, 284-301] та його переклад англійською мовою, виконаний Джоном Віром [4, 13-27]. Завданням роботи є визначення основної стратегії перекладача при перекладі лексичних і синтаксичних стилістичних засобів та способи передачі самобутнього стилю письменника.

“Олівець” – одне з ранніх автобіографічних оповідань І.Франка. Воно знайомить читача з жорстокими методами шкільного навчання і сімейного виховання у тодішній Галичині. Крім цього, це психологічне оповідання, в якому автор детально аналізує внутрішній стан хлопчика, його переживання, почуття.

Розповідь тут ведеться від першої особи, у формі «я-оповідання», як і 25 відсотків творів усього масиву малої прози письменника [2, 19]. Це сповідь автора про скоєну в дитинстві провину перед своїм товаришем. Про всі події, персонажі, описи природи читач дізнається через сприйняття Мирона, шестирічного хлопчика. Читач відчувається свідком або навіть учасником подій завдяки прямому зверненню до себе з боку наратора у обох варіантах оповідання:

Скажіть же тепер самі на совість, що би ви зробили, якби вам лучилося побачити такого Mittel'a? [3, 286]. – Now, tell me, on your honour, what would you have done if you had happened to come upon such a Mittel? [4, 14].

Мова оповідання образна, жива і яскрава завдяки стилістичним засобам, які несуть певне змістовне і емоційне навантаження. Це, передусім, персоніфікація. Олівець виконує функцію наскрізної деталі, навколо якої розгортається сюжет твору. Тому автор наділяє олівець такими людськими рисами, як рух, зір, дія, бажання, відчуття тощо. Перекладач майстерно передав персоніфікацію для відтворення враження, яке справила на хлопця ця знахідка. Щоправда, переклад був би точнішим, якби слово “носик” було перекладено відповідником “small nose” замість “point” (кінчик), і, навпаки, слово “погляд” вдало перекладено як “eyes” (очі), що робить опис олівця більш конкретним: *Він так і лежав, простягнувши свій чорний, загострений носик до стін школи, немов силувався вказати кожному прохожому, що там його належне місце; немов просив своїм срібним поглядом, аби його вийняти з тої хоть гарної, але дуже холодної постелі і занести до школи [3, 286]. – And so it lay there, stretching its black, sharpened point toward the school wall, as though it was trying to tell every passer-by that was where it belonged; as though it was begging with its silver eyes to be picked from its bed, which was fine but very cold, and carried there into the school [4, 14].*

Важливу роль в оповіданні відіграють порівняння, до яких І.Франко часто вдається з метою зображення таких емоцій хлопчика: а) радість з приводу знахідки олівця: *Одним словом, моя фантазія, мов мотиль коло квітки, невпинно крутилася й шибала коло олівця [3, 287]. – In brief, my imagination constantly fluttered and circled around that pencil like a butterfly does around a flower [4, 15];* б) страх бути викритим у “крадіжці” олівця: *Я сиджу, оглядаюся довкола і тремчу, мов злодій над краденим добром, боячись, що ось-ось найде хтось і зажадає від мене олівця [3, 288]. – I sat, looked about me and trembled like a thief over his loot, fearing that at any moment someone would come and demand the pencil from me [4, 15];* в) докори сумління перед невинно покараним товаришем: *Кожне*

Степанове слово кололо мене, мов будяки [3, 298]. – *Stepan's every word hurt me like a thorn* [4, 24]; г) страх перед учителем: *А все-таки при тих його словах я так запудився, рука моя так затремтіла, що крейда, мов слиж, виховзла з моїх рук* [3, 293]. – *But still, when I heard his words, I became so scared and my hand began to shake so, that the chalk slipped out of it like a fish* [4, 20].

З метою підсилення драматичного ефекту та зображення відчуття сорому, яке охопило маленького Мирона, автор застосовує гіперболи, які майстерно передаються перекладачем: *Хіба розбійник по сповненім убивстві чує таку ваготу на серці, яку я чув тоді* [3, 297]. – *Maybe a murderer feels such a weight on his heart after he has committed a crime* [4, 23]. Незважаючи на весь драматизм ситуації, автор не втрачає почуття гумору і, критикуючи вчителя, вдається до іронії, яка у більшості випадків збережена у перекладі: *Професор, червоний, мов буряк, кинув різку* [3, 296]. – *The teacher, red as a beet, threw away the cane* [4,22]. Проте при збереженні тропів, переклад іноді набирає дещо іншого стилістичного забарвлення. Так, наступні приклади свідчать про посилення експресивності та піднесеності таких лексичних одиниць у перекладі: *плакати* – *wail* (*волати, кричати*); *збитий* – *beaten black and blue* (*весь у синцях*); *лежати* – *repose* (*спочивати*); *не ждучи далі* – *without further ado* (*без подальших церемоній*). У таких випадках англійські еквіваленти характеризуються меншою експресивністю і є більш нейтральними, ніж варіанти оригіналу: *долізти додому* – *get home* (*добратись*); *налитися кров'ю* – *turn red* (*почервоніти*) тощо.

Аналіз обох варіантів оповідання, оригіналу та перекладу, дає можливість визначити окрім художнього наступні способи перекладу [5, 17-31], які Д.Вір застосовує для відтворення особливостей оригіналу та його стилістичного забарвлення:

а) адекватний: *у його шкірі* – *in his shoes*; *запастися під землю* – *sink through the floor*; *жаби надуть із неба* – *it rains cats and dogs*; *одним словом* – *in brief*; б) дослівний: *мурашки забігали* – *ants were crawling* (можливі варіанти еквівалентних фразеологізмів, які могли б вдаліше передати ідею автора – *make one's flesh creep*,

give smb. shivers, feel tingles down one's spine); в) антонімічний: *Нічого – All's well* (*Все гаразд; Все в порядку*); *професор ще не переставав бити – the teacher continued to administer the beating* (*вчитель продовжував бити*).

Необхідно зазначити, що при перекладі оповідання англійською мовою простежуються такі лексичні зміни, які так чи інакше впливають на емоційну насиченість твору :

а) покращення значення: *знайомий – friend* (*приятель, друг*); *мов заклятий – as though it was under a spell* (*мов зачарований*); б) погіршення значення: *кусник – stub* (*уламок*); *диво – monstrosity* (*потворність, страховище*); *шепотіти – hiss* (*шипіти, сичати*); в) розширення значення: *нерви – senses* (*почуття*); *раз у раз – continually* (*безперервно, постійно*); г) звуження значення: *зошит – scribbler* (*писанка*).

Варто зауважити, що Дж.Вір, досконало оволодівши мовним матеріалом оповідання, зробив спробу урізноманітнити його завдяки використанню неоднаково стилістично забарвлених синонімів: *шусьнув – shoved, made my way*; *гамір – racket, din*; *кричати/крик – yell, cry, shout, roar, scream*; *тумане – dolt, blockhead* тощо. Іншим доказом майстерності перекладача є те, що в англійському варіанті вдало відтворений такий фонетичний засіб, як алітерація (*брускало і порскало – splattering and sputtering*), яка деколи супроводжується асонансом (*криві, гачкувати – crooked, hooked*).

Слід зауважити, що вагомим компонентом оповідання “Олівець” є розмовно-просторічна та діалектна лексика, яка, нажаль, у багатьох випадках передана нейтральними відповідниками, внаслідок чого втрачається, до деякої міри, своєрідність стилю твору, його західно-український колорит: *сапати – rant* (*часто і важко дихати, задихатися*); *гармидер – din* (*галас, шум*); *товктися – pick fights* (*битися*); *драб – beggar* (*жебрак, нахаба*); *напруго – suddenly* (*раптом*); *здибатись – meet* (*зустрітись*); *притока – excuse* (*привід*).

Деколи зустрічаються неточності у перекладі. Це не є принципово важливим і не впливає на емоційну насиченість лексики оповідання, а лише

вносить зміни у незначні деталі: *gusta rosa – mist* (туман, мла); *удар каменем по тім”ю – a blow with a rock on the forehead* (лоб, чоло); *проленоміти – stutter* (заїкатись); *біляве волосся – yellow hair* (жовтувате); *раз у раз дивився – kept a close eye on* (пильно слідкував, не відводив очей) та ін.

Отже, велику роль у збереженні індивідуального стилю письменника при перекладі відіграє майстерність перекладача. Джон Вір у англomовному варіанті оповідання “Олівець” зумів знайти точні відповідники ідіомам та афоризмам Івана Франка, застосовуючи такі способи перекладу, як художній, адекватний, дослівний та антонімічний. Перекладачеві у більшості випадків вдалося зберегти систему лексичних, фонетичних та стилістичних засобів, які зустрічалися у тексті оригіналу (персоніфікація, порівняння, іронія, алітерація тощо). Хоча інколи спостерігалася зміна стилістичних конотацій, передача розмовно-просторічної та діалектної лексики нейтральними відповідниками, внаслідок чого була втрачена до деякої міри своєрідність стилю оповідання [1, 136], перекладач, завдяки правильно обраній стратегії, зумів зберегти синтаксичну структуру першотвору, його ритмічний лад, драматизм і психологізм та донести його до англomовного читача. Перспективою дослідження, на нашу думку, є аналіз способів перекладу англійською мовою національно-специфічних реалій малої прози Івана Франка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медвідь О.С. Твори І. Франка та дослідження про нього на англійській мові// Укр. літературознавство. – Вип. 34. – Львів, 1980. – С. 133-137.
2. Ткачук М.П. Концепт натуралізму і художні шукання в “В Бориславських оповіданнях” Івана Франка: Навчальний посібник. – Тернопіль, 1997. – 65 с.
3. Франко І.Я. Грицева шкільна наука: Вірші, оповідання, казки/[Упоряд., ред. та передм. Н.О.Вишневіської]. – Київ: Веселка, 1990. – 380 с.
4. Franko I. Short Stories. – Kiev: Dnipro Publishers, 1977. – 150 p.
5. Korunets I.V. Theory and Practice of Translation. – Vinnytsya: Nova Knyha Publishers, 2001. – 448 p.